

A világ tudományos eredményeinek elérhetősége Magyarországon: a Compass és a Compass+

Accessibility of Global Scientific Results in Hungary: Compass and Compass+

Horváth Dániel

ügyvivő szakértő, Compass-adminisztrátor, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest
horvath.daniel@konyvtar.mta.hu

Absztrakt

Az MTA Könyvtár és Információs Központban működő EISZ Titkárság 2014-ben tette elérhetővé a Compass elnevezésű lelőhely-adatbázis első változatát, amelynek segítségével a felhasználók a hazai intézményekben elektronikus formában elérhető tudományos tartalmak lelőhelyével kapcsolatban tájékozódhattak. A rendszer első továbbfejlesztése 2017-ben zajlott le. Ekkor új arculatot kapott a keresőfelület, illetve lehetővé vált a cikk- és folyóiratszintű keresés is. 2020-ban került sor a Compass továbbfejlesztésére. A külön platformként kialakított Compass+ felületen a kollekciómenedzsment mellett lehetőség nyílik az adatbázisokkal kapcsolatos több szempontú kimutatások összeállítására és lekérdezésére is.

Abstract

The EIS Secretariat, operating within the Library and Information Centre of the Hungarian Academy of Sciences, launched the first version of the Compass holdings database in 2014. This platform enabled users to identify which scientific resources were available electronically at Hungarian institutions. The system's first major upgrade took place in 2017, introducing a redesigned search interface and adding article- and journal-level search capabilities. The next development phase followed in 2020 with the creation of Compass+, a standalone platform that supports collection management and allows users to compile and query complex, multi-criteria reports related to the databases.

Kulcsszavak: EISZ, lelőhely-adatbázis, keresési lehetőségek, kollekciómenedzsment, kimutatások

Keywords: EIS, holdings database, search options, collection management, reports

Bevezetés

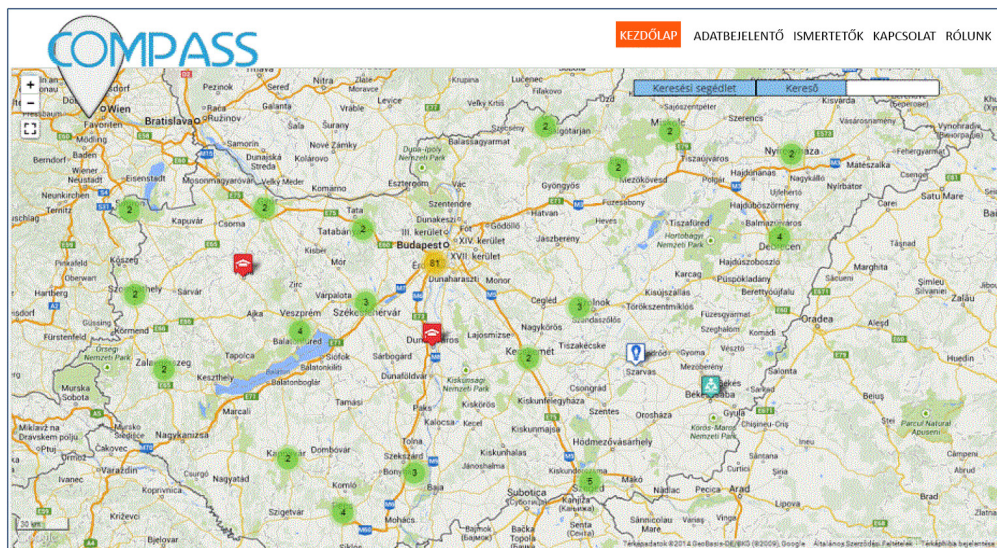
Hazánkban a felsőoktatási, kutatási és kulturális szféra intézményei legegyszerűbben a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFI Hivatal) által támogatott és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ (MTA KIK) által működtetett Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program (EISZ) keretében tudnak hozzájutni az elektronikus formában elérhető tudományos tartalmakhoz. Az EISZ-tagintézmények konzorciumba tömörülve, minden tekintetben kedvező feltételek mellett tudják előfizetni a számukra szükséges adatbázisokat. 2026 tavaszán 281 EISZ-tagintézményt tartottunk számon (ebből 37 határon túli intézmény), bár az aktív, adatbázisokat előfizető és használó intézmények száma alacsonyabb, mintegy kétharmada a teljes intézményi körnek. Az adatbázisok iránti igények, illetve az ezekhez kapcsolódó lehetőségek intézményenként igen eltérőek; a nagy, heterogén profillal rendelkező intézmények (például nagy egyetemek) több tucat, a kisebb, jól behatárolható profillal rendelkező és/vagy szerényebb anyagi lehetőségekkel bíró intézmények olykor csak néhány adatbázist rendelnek meg az EISZ-en keresztül. Külön kategóriát képeznek a határon túli magyar felsőoktatási és kulturális intézmények. Ez a 37 intézmény 2019 óta az NKFI Hivatal, illetve az EISZ támogatásával hozzáférést kap a hazai kiadók egyre bővülő számú, jelenleg 33 adatbázisához. E konstrukciónak duplán kedvező a hatása: amellett, hogy a határon túli magyar intézmények ingyenesen tudják használni az említett adatbázisokat, a hazai kiadók számára is támogatást jelent.

Kezdetek: a 2014-es Compass

Az EISZ-tagintézmények és az előfizethető adatbázisok megnövekedett száma szükségessé tette egy olyan keresőfelület kialakítását, melynek segítségével a felhasználók információt kaphatnak arról, hogy mely adatbázisok hol, melyik intézményekben érhetők el. Így született meg végül a Compass lelőhely-adatbázis, mely 2014 őszén kezdte meg nyilvános működését. A Compass indulásakor közel 140 intézmény, illetve 53 adatbázis főbb adatait gyűjtötte össze, és bocsátotta a felhasználók rendelkezésére – az alapkoncepció az volt, hogy az EISZ-en keresztül előfizetett adatbázisok mellett az intézmények az egyénileg előfizetett tudományos tartalmaik elérhetőségét is közzéteszik a Compass rendszerén keresztül (Páll 2015).

A Compass felhasználói szempontból egyszerű, könnyen áttekinthető arculatot kapott. A kezdőlap egy Google Maps háttérű böngészőfelületként jelent meg, melyen az érdeklődők egy utcaszintig nagyítható térkép segítségével tudtak böngészni a különféle piktogramokkal megjelölt EISZ-tagintézmények között (1. ábra). (A piktogramok segítségével az intézmények hét kategóriája különíthető el: felsőoktatási

intézmények, az akadémiai kutatóhálózat intézményei,¹ egészségügyi intézmények, nonprofit kutatóintézetek, könyvtárak, múzeumok és az úgynevezett országos hatáskörű intézmények.)

1. ábra. A 2014-es Compass kezdőoldala

Forrás: Páll 2015

Szintén a főoldalon kapott helyet a keresőmező, melynek segítségével egyszerű és összetett keresésekre nyílik lehetőség. A böngészés, valamint az egyszerű és összetett keresés mellett a Compass első változata más funkciókkal is rendelkezett. Ezek közül a legfontosabbak az „Adatbejelentő”, illetve az „Ismeretők” funkció, melyeket a kezdőoldal jobb felső sarkában található menüpontok segítségével érhettek el a felhasználók. Az adatbejelentő űrlap segítségével az intézményeknek lehetőségük nyílt arra, hogy bejelentésük, ezáltal kereshetővé tegyék azokat az elektronikus adatbázisaikat, melyeket nem az EISZ-en keresztül, hanem egyénileg fizettek elő. Az adatbázis bejelentésekor néhány kötelező információ megadásával az adatbázis bekerült a Compass nyilvántartásába, és kereshetővé vált a felhasználók számára. Az „Ismeretők” menüpontban kezdőbetűk alapján nyílt lehetőség az adatbázisok listázására, majd a keresett adatbázis nevére kattintva egy lenyíló szövegmezőben megjelentek a legfontosabb adatai, mint az adatbázis szolgáltatója, az eléréséhez szükséges link, illetve egy rövid tartalmi leírás.

A szolgáltatás a kezdetektől fogva térítésmentes, korlátozások nélküli teljes hozzáférést biztosított a felhasználók számára. Legjelentősebb célcsoportjai a kutatók,

¹ A 2014-es állapot szerint a jelenlegi HUN-REN Magyar Kutatói Hálózat és a 2025-ben az ELTE-hez csatolt négy kutatóközpont intézményei még az MTA kutatóhálózatoként működtek.

egyetemi oktatók és hallgatók, egészségügyi dolgozók köre, valamint a kulturális intézmények látogatói, ugyanakkor bárki számára elérhető a szolgáltatás mind a mai napig, aki az elektronikusan elérhető tudományos tartalmak iránt érdeklődik.

A lelőhely-adatbázis továbbfejlesztése: a 2017-es Compass

A Compass 2014-es elindulását követően egészen 2017-ig kellett várni az első jelentősebb fejlesztésre. Ennek hatására a Compass teljesen más arculatot kapott, illetve a keresési lehetőségek is újabb – az eddigieknél jóval több háttéradatot igénylő – elemekkel bővültek (2. ábra).

2. ábra. A 2017-es Compass kezdőoldala
Forrás: <https://compass.mtak.hu/>

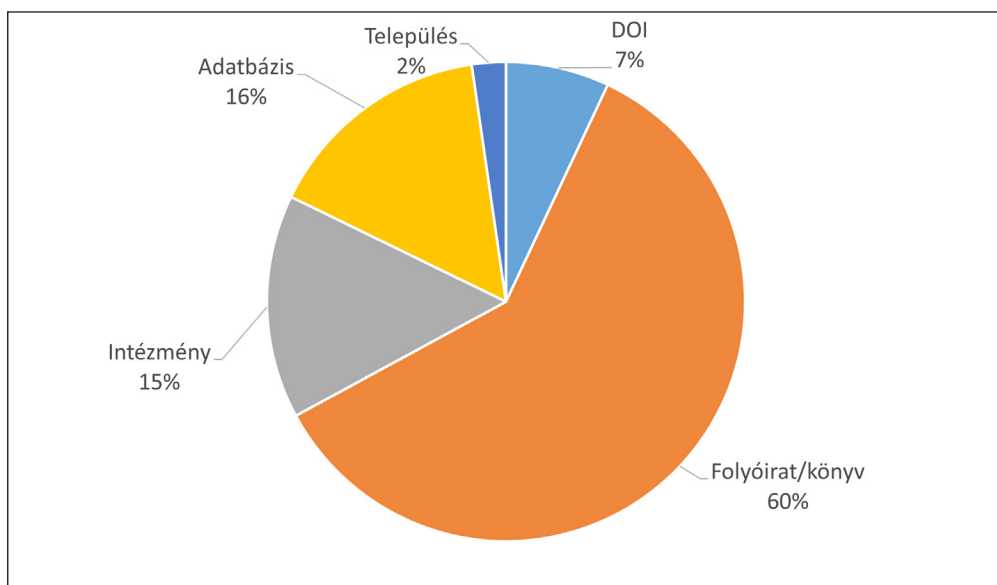
A fejlesztés során létrehozott új felület letisztult, egyszerű, jól áttekinthető kezdőlapot kapott. A keresőfelület hangsúlyosabbá válása mellett a legnagyobb újítás, hogy immáron az adatbázis-, intézmény- és településalapú keresés mellett lehetőség nyílik DOI- (Digital Object Identifier), illetve folyóirat- és könyvcímalapú keresésre is. Az új keresési lehetőségek megjelenése jelentős mérföldkőnek bizonyult a Compass életében, hiszen ez lehetővé tette, hogy a felhasználók konkrét cikkekre, illetve folyóiratokra, könyvekre keressenek rá az elérhetőségüket keresve (Dér 2017).

A folyóirat- és könyvcímalapú kereséshez szükség van az egyes adatbázisok címlistáira is, mivel ezek segítségével válik lehetővé az egyes folyóiratok és könyvek adatbázisokhoz társítása. Ennek megfelelően elengedhetetlen a legfrissebb, KBART- (Knowledge Bases and Related Tools) szabványnak megfelelő címlisták feltöltése a Compass rendszerébe. A folyóirat- és könyvcímalapú kereséshez kapcsolódva

a minél pontosabb találatok biztosítása érdekében beépítésre került a begépelt keresőszavakat automatikusan kiegészítő funkció, mely biztosítja, hogy az egyes címek úgy kerüljenek be a keresőmezőbe, ahogy a Compass adatbázisában is szerepelnek.

Az adatbázis- és intézményalapú keresés hasonlóan működik, mint a Compass első változata esetében, annyi különbséggel, hogy az ilyen típusú keresések során szintén működik az automata kiegészítési funkció, mely pontosabb találatot eredményez.

Településalapú keresés esetében, az alapbeállítást alkalmazva, a találati listában azok az intézmények fognak megjelenni, melyek az automatikusan meghatározott vagy a felhasználó által megadott hely 25 km-es körzetében találhatóak. Ez a távolság szabadon növelhető egészen 200 km-ig. A keresések típus szerinti megoszlását vizsgálva meglehetősen nagy aránybeli eltérések mutathatók ki (3. ábra).

3. ábra. Compass-keresések típusok szerinti megoszlása, 2017–2025

Forrás: saját szerkesztés

A folyóirat- és könyvcímalapú keresés fontosságát jelzi, hogy a Compass felületén végrehajtott összes keresés 60%-a e kategóriába esett a 2017–2025 közötti időszakban, ami egyértelműen jelzi a 2017-es Compass-fejlesztés egyik fő újításának indokoltságát és hasznosságát. Jócskán lemaradva követi e kategóriát az adatbázis-, illetve az intézményalapú keresések aránya. A DOI-alapú keresések részesedése ennél is alacsonyabb, itt ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a DOI pontos megadása adott esetben nehézségekbe ütközhet. A településalapú keresések aránya elenyésző, ugyanakkor a térképes böngészés gyakorisága – mely a kimutatásban nem szerepel, mivel nem konkrét kulcsszavak szerinti keresésnek minősül – mindenképpen növeli

a településalapú megközelítés fontosságát. A keresések száma éves szinten 26 000–34 000 közötti.

A Compass jelenleg elérhető felületén lehetőség van a találati listák szűkítésére; ez a funkció tulajdonképpen az eredeti Compass összetett keresés funkcióját hivatott felváltani. A szűrhető paraméterek a keresés típusának megfelelően választhatók ki (1. táblázat).

1. táblázat. A találatok szűkítésének lehetőségei a Compassban

	Távolság	Év	Adatbázis	Intézmény	Település	Régió	Open access státusz
DOI	X	X	✓	✓	✓	✓	✓
Folyóirat/könyv	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Adatbázis	X	X		✓	✓	✓	X
Intézmény	X	X	✓		✓	✓	X
Település	✓	X	✓	✓	✓	X	X

Forrás: saját szerkesztés

A Compass kezdőoldalán a keresőfunkciók mellett megtalálható egy legördülő menüsor is (lásd a 2. ábra jobb felső sarka), mely négy menüpontot tartalmaz. Ezek közül az „Adatbázisok” menüpont tartalmazza a Compass felületén megtalálható összes konzorciumi és egyéni adatbázis listáját, azok rövid leírásával, illetve a közvetlen elérést biztosító linkkel, valamint a teljes szövegű adatbázisok esetében a hozzájuk tartozó címlista utolsó frissítésének időpontjával együtt. 2026 tavaszán a Compass összesen 734 adatbázist tartott nyilván. A „Térképes nézet” menüpont leginkább a 2014-es Compass kezdőfelületére emlékeztet. Erre a menüpontra rákattintva a felhasználó egyben láthatja az összes EISZ-tagintézményt (térképes és listanézetben), illetve az EISZ-en keresztül, illetve egyénileg előfizetett összes adatbázist (listanézetben). A térképes nézet alapja egy utcaszintig nagyítható Google-térkép, mely az intézményeket telephelyszintű részletezettséggel tünteti fel. A „Keresési segédlet” menüpontban röviden felsorolásra kerülnek az egyes keresési lehetőségek, az „Ismertető” menüpontban pedig rövid leírás olvasható a Compass lelőhely-adatbázisáról.

Apró, de jelentős fejlesztésnek bizonyult a Compass életében, hogy keresőfelületének egyszerűsített változata kikerült az MTA KIK honlapjának kezdőoldalára („EISZ Nemzeti Program”). Ennek köszönhetően jelentősen megnőtt az addig csak direkt módon vagy az EISZ honlapjáról elérhető keresőfelület láthatósága.

Funkcióbővítő *spin-off*: a Compass+

A Compass 2017-es továbbfejlesztése óta a lelőhely-adatbázis szerkezetében, adatháttérben és a felhasználói felület megjelenésében, funkcióiban nem történt érdemi változás, a fejlesztések ugyanakkor nem álltak le, sőt, az eddigieknél jóval nagyobb léptékűvé váltak. A cél egy olyan webes platform létrehozása volt, mely a Compass adatháttérére alapozva, más adatforrásokkal (használati, költség- és publikációs adatok) kiegészülve egy olyan komplex rendszert alkot, melynek segítségével a felhasználók kimutatások széles körét tudják létrehozni. A Compass+ elnevezés is azt hivatott jelezni, hogy ez esetben az „egyszerű” lelőhely-adatbázisnál többről van szó. A fejlesztés előkészületei 2018 tavaszán indultak, a rendszer éles működése pedig 2020 augusztusában kezdődött meg. Az EISZ-tagintézmények egy része aktívan közreműködött a fejlesztési folyamatban, főként a tesztelési fázisban.

Webes felület

A Compasshoz képest a Compass+ teljesen különálló, felépítésében és funkcióiban eltérő internetes platformon érhető el. Mivel a Compass+ jóval sokoldalúbb felhasználási lehetőségeket biztosít, a menürendszere is jóval összetettebb. Az új webes platform elérhető közvetlenül („Compass. Bejelentkezés”) vagy a Compass oldaláról a „Bejelentkezés” gombra kattintva.

Adatháttér

A Compass+ a Compasshoz képest jóval több adatot használ, ugyanakkor vannak olyan háttér adatok (például előfizetések, intézményi alapadatok, címlisták), melyeket mindkét platform igénybe vesz. Ezeket az adatokat a Compass+ admin felületén lehet frissíteni. A Compass+ működése a közösen használt adatok mellett adatbázis-használati adatokon, előfizetési költség adatokon, illetve publikációs adatokon alapul, melyeket szintén az admin felületen lehet aktualizálni.

Felhasználók

A két portál felhasználói köre alapvetően eltérő. A Compass lelőhely-adatbázis főként kutatóknak, hallgatóknak, könyvtárak olvasóinak nyújt segítséget az elektronikusan elérhető folyóiratok, adatbázisok lelőhelyét illetően. A Compass+ ezzel szemben egy szűkebb körnek, elsősorban a könyvtárosok, EISZ-tagintézményi adminisztrátorok, tudománymetriai szakemberek, illetve az intézményi döntéshozók számára szolgáltat hasznos információkat. További eltérés, hogy a Compass lelőhely-adatbázisa mindenki számára szabadon elérhető, a Compass+ használata viszont regisztrációköteles. Jelenleg az EISZ-tagintézmények képviselőinek, a kutatástámogatási szervek (például NKFI Hivatal) munkatársainak, valamint a portál fejlesztőinek és üzemeltetőinek van

lehetőségük regisztrálni a rendszerbe. A regisztráció, illetve a Compass+ használata ingyenes, az intézményenkénti felhasználók száma nincs korlátozva. A rendszerben három jogosultsági szint került kialakításra (rendszer-adminisztrátor, intézményi adminisztrátor, intézményi felhasználó), mely meghatározza, hogy az egyes felhasználók milyen műveleteket tudnak végrehajtani a Compass+ felületén.

Mivel a rendszer regisztrált felhasználóinak döntő többségét intézményi adminisztrátorok alkotják, a Compass+ felépítését és működését az általuk elérhető változat alapján mutatjuk be. A Compass+ intézményi adminisztrátorok számára elérhető felületén az alábbi négy tematikus modul található meg:

- intézményi adminisztráció;
- előfizetések kezelése;
- kimutatások;
- e-learning.

A tematikus modulokon belül különböző menüpontok segítenek a felhasználók számára az eligazodásban.

Intézményi adminisztráció

Ebben a modulban találhatóak az intézményi alapadatok, illetve a felhasználók listája. Az intézményi adminisztrátor feladata, hogy intézményének adatait naprakész állapotban tartsa, amit a „Szerkesztés” gombra kattintva tehet meg. A felhasználók listájában megjelennek az intézményi adminisztrátorok, illetve a további intézményi felhasználók adatai. Ezen a felületen az intézményi adminisztrátornak lehetősége van saját intézményéhez további felhasználókat hozzáadni.

Előfizetések kezelése

Ebben az összetett modulban lehetőség nyílik az EISZ-en keresztüli, illetve egyéni előfizetések nyilvántartására és frissítésére, az intézményi APC-k (Article Processing Charge) nyomon követésére, illetve ún. átfedésvizsgálatok elvégzésére.

Az első menüpontban az EISZ-en keresztül előfizetett tartalmak listája érhető el. Ez a lista több szempont alapján szűrhető, így az intézményi adminisztrátorok és felhasználók összeállíthatják egy adott évre vagy akár hosszabb időszakra vonatkozóan az intézményük által előfizetett EISZ-adatbázisok listáját. Az EISZ-en keresztül előfizetett adatbázisok listáját a rendszer-adminisztrátorok kezelik; az intézményi adminisztrátoroknak arra van lehetőségük, hogy az esetleges problémákat jelezzék nekik.

Az egyéni adatbázis-előfizetések rögzítése az intézményi adminisztrátor feladata. E kategóriába a nem EISZ-en keresztül, hanem intézményi szinten előfizetett adatbázisok tartoznak; ezek megjelenítése megegyezik a konzorciumi adatbázisok listájával, így listájuk szintén több szempont alapján szűrhető. A lista létrehozható

az „Új előfizetések hozzáadása” gombra kattintva; a legördülő listából kiválasztható a Compassban meglévő adatbázisok közül a megfelelő, vagy – ha még nem szerepel a listában – hozzáadható új adatbázisként. Új adatbázis rendszerbe való feltöltéséhez rendszer-adminisztrátori jóváhagyás szükséges, már meglévő adatbázis intézményhez rendelése viszont ezt nem igényli.

Az egyéni folyóirat- és könyvelőfizetések listájának létrehozása szintén az intézményi adminisztrátorok feladata. A létrehozás történhet tételenként vagy tömegesen, Excel-formátumú fájl feltöltésével. Az intézmények egyéni folyóirat- és könyvelőfizetési listája több szempont szerint szűrhető, illetve exportálható a Compass+ rendszeréből.

Az „Előfizetések kezelése” modulban lehetőség nyílik az intézmény APC-költségeinek megadására (természetesen nem kötelező jelleggel); ez a funkció segíthet az intézménynek a publikálási költségek nyilvántartásában, nyomon követésében. A tételek feltöltése igen egyszerű, mindössze a cikkek DOI-azonosítóját, illetve a cikkekhez tartozó publikációs díjat kell megadni.

A modul része az „Előfizetések összehasonlítása” funkció, mely előfizetési listák, illetve címlisták felhasználásával lehetőséget teremt az esetleges átfedések feltárására, így segítséget nyújthat az intézmények számára az általuk előfizetett vagy előfizetni tervezett tartalmak vonatkozásában az adatbázisok megrendelése előtti döntéshozatal során. A felületen az „Új összehasonlítás” gombra kattintva megjelenik egy adatbeviteli mező, ahol az intézményi adminisztrátorok megadhatják az összehasonlítás szempontjait. Az összehasonlítás során az alábbi kimutatások nyerhetők ki a Compass+ rendszeréből:

- két adatbázis címlistájának átfedése;
- két intézmény által előfizetett adatbázisok cím szintű átfedése;
- egy adatbázis címlistájának két évre vonatkozó összehasonlítása;
- egy intézmény által elérhető összes cím száma.

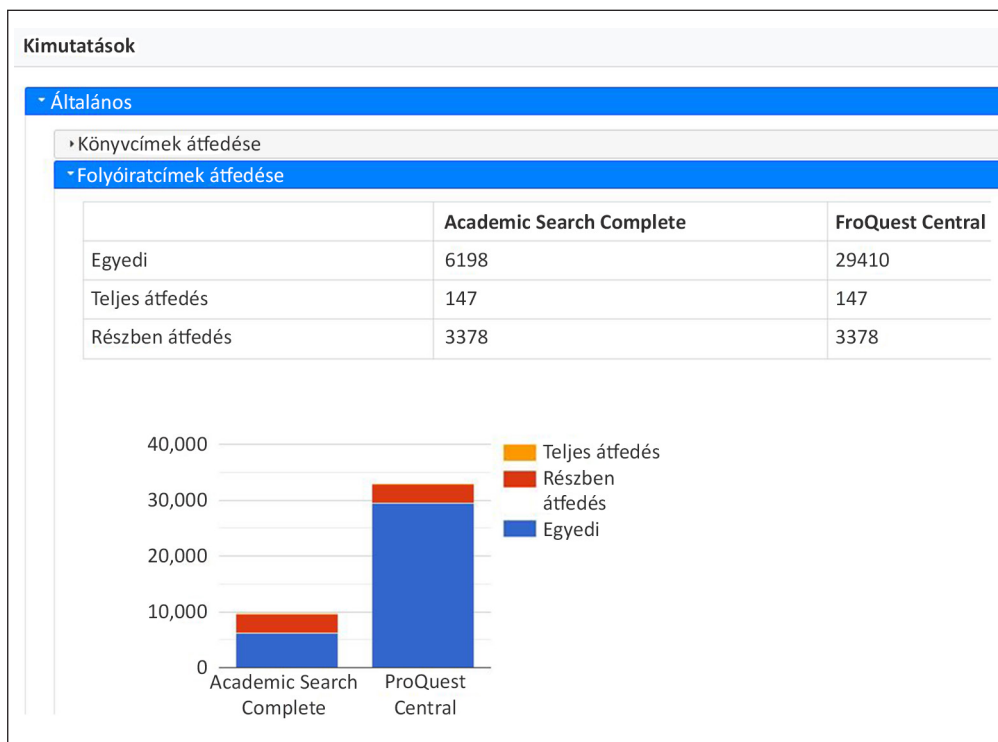
A vizsgálat alapvetően a címek átfedését és megoszlását mutatja be több szempont figyelembevételével. Az átfedéstípusok három kategóriába sorolhatók:

- teljes átfedés: azonos címek teljesen azonos időbeli lefedettséggel;
- részleges átfedés: azonos címek, részleges időbeli átfedés;
- nincs átfedés: teljesen különböző címek vagy azonos címek, de nincs időbeli átfedés.

Az alábbiakban a különböző címlisták átfedésére, illetve a címlisták évek szerinti eltérésére vonatkozó kimutatásokon keresztül ismertetjük e funkció működését.

Két adatbázis címlistájának átfedése

Főként a nem saját tartalmat szolgáltató adatbázisok esetében fordulhat elő, hogy jelentősebb átfedések mutathatók ki egyazon évben a címlisták alapján. A megfelelő adatok (adatbázisok neve, összehasonlítás éve) megadása után a felhasználó egy összetett találati listát kap, mely tartalmazza az egyes címeket azok státuszának megfelelően (átfedő cím-e, vagy ha nem, akkor melyik címlistában található) (4. ábra).

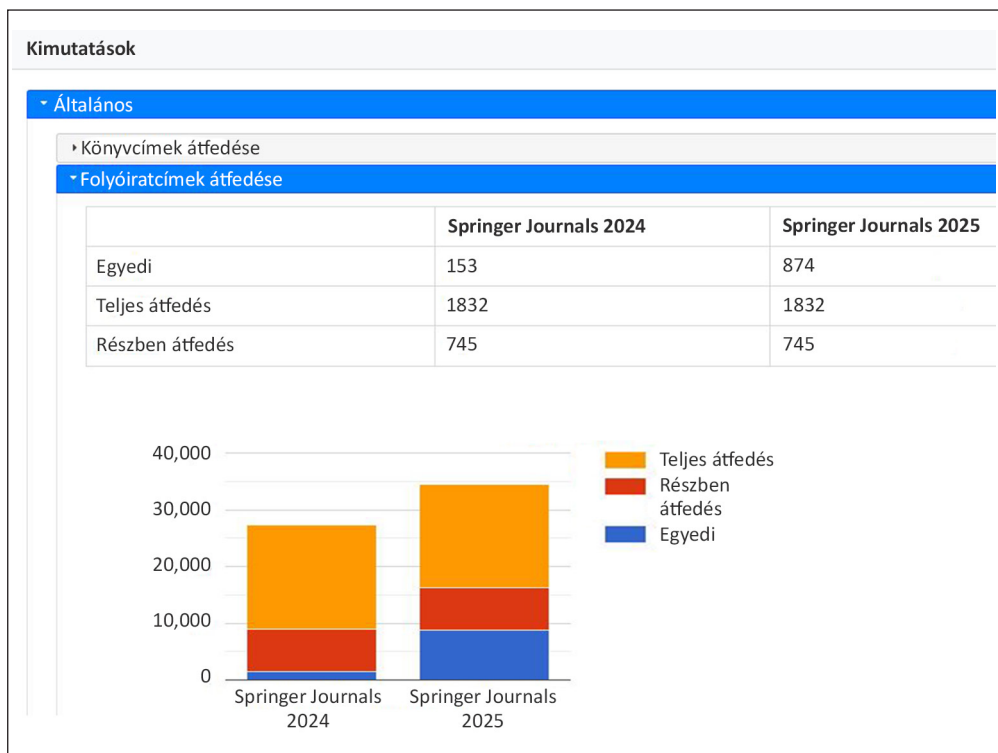

4. ábra. Két adatbázis címlistájának átfedése
Forrás: <https://admin-compass.mtak.hu/admin>

A címek listaszerű összehasonlítása mellett számos kimutatás is elérhető a megadott paraméterek alapján. Ezek segítségével megállapítható, hogy mely adatbázis hány címet tartalmaz, ezek közül melyek és milyen mértékben mutatnak átfedést, milyen tudományterülethez tartoznak, mekkora hányaduk open access és mekkora a folyóiratok által lefedett átlagos időintervallum. A kimutatások alapján a felhasználók képet kaphatnak arról is, hogy a címlisták milyen SciMago kvartilis- (Q1–Q4) arányokkal rendelkeznek, illetve hogy a kurrens és archív tartalmak hogyan aránylanak egymáshoz az adott listákban.

Egy adatbázis címlistájának éves összehasonlítása

Ebben az esetben ugyanazt az adatbázist jelöli ki a felhasználó mindkét összehasonlítandó halmazban, a vizsgált év viszont eltérő (például 2024 és 2025). Az így létrehozott kimutatás segítségével megállapítható, hogy az egyes adatbázisok címlistája mennyiben változott egyik évről a másikra.

5. ábra. Egy adatbázis címlistájának éves összehasonlítása

Forrás: <https://admin-compass.mtak.hu/admin>

Az 5. ábra a Springer Journals folyóirat-adatbázis 2024-es és 2025-ös címlistájának összehasonlítását mutatja be. Ennek alapján megállapítható, hogy a 2025-ös évre a kiadó jelentősen (több száz új címmel) bővítette az előfizetés keretében elérhető folyóiratok körét. A két címlista összehasonlítása kapcsán említett kimutatások (például tudományterületi megoszlás, open access arányok) ez esetben is elérhetőek, annyi különbséggel, hogy nem két adatbázisra, hanem két összehasonlítandó évre vonatkoztatva.

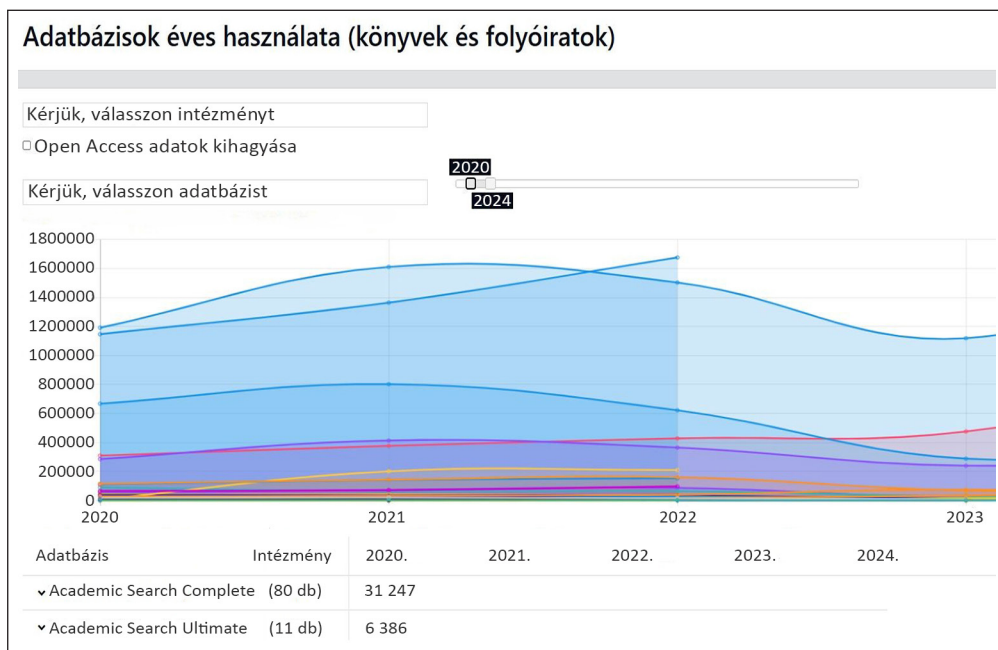
Kimutatások

Ebben a modulban háromféle kimutatáscsoport érhető el. Az eddig bemutatott funkciókkal szemben ezek a kimutatások külső, a Compass lelőhely-adatbázisában korábban nem használt adatforrásokat igényelnek. A modulban elérhető kimutatáscsoportok a következők:

- használati statisztika;
- tudományos kibocsátás;
- megtérüléskimutatás.

Mindegyik csoporton belül számtalan, táblázatos és grafikus formátumban megjeleníthető kimutatás érhető el, melyekhez rövid leírás tartozik, amelyek bemutatják a felhasználóknak a kimutatás működését és adathátterét.

A „Használati statisztika” kimutatáscsoport adathátterét az egyes adatbázisok címszintű, COUNTER- (Counting Online Usage of Networked Electronic Resources) szabványnak megfelelő használati adatai adják, melyek (kimutatástól függően) éves vagy havi bontásban jeleníthetők meg kiadói, illetve adatbázisszinten. A Compass+ által jelenleg alkalmazott használati adatok egy része automatikusan frissül (API-n keresztül), másik részüket ugyanakkor a rendszer-adminisztrátor tölti fel bizonyos időközönként a rendszerbe.

6. ábra. Adatbázisok éves használatának megjelenítése

Forrás: <https://admin-compass.mtak.hu/admin>

Az adatbázisok használatára vonatkozó kimutatások címszintű és összegző táblázatokat, valamint különböző grafikonokat jelenítenek meg. A táblázatos formában elérhető adatok a legtöbb esetben kinyerhetők a rendszerből (6. ábra).

A „Tudományos kibocsátás” kimutatáscsoport az egyes intézményekhez affiliált tudományos publikációkat gyűjti össze, és hoz létre különféle kimutatásokat az adatok felhasználásával. A Compass+ indulásakor az adathátteret a Dimensions adatbázis biztosította, majd a 2022-es évtől kezdődően – elsőként a folyóiratcikkekre korlátozódva, majd a későbbiekben a könyv és könyvrészlet típusú publikációkra, valamint a konferenciaközleményekre és -kötetekre is kiterjesztve – a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) publikációs rekordjai is bekerültek az adatforrások közé, mivel az MTMT jobban lefedte a hazai intézményhálózatot és kibocsátást. Jelenleg a felhasználók mind a Dimensions-, mind az MTMT-alapú tudományos kibocsátás-kimutatásokat elérhetik a Compass+ rendszerében, előbbi esetében 2022-ig, utóbbi kapcsán folyamatos frissítés mellett többé-kevésbé naprakészen (jelenleg 2025-ig).

Mind a Dimensions-, mind az MTMT-alapú kimutatások azonos tartalmi és szerkezeti formával rendelkeznek, segítségükkel az alábbi kimutatások érhetők el:

- publikációk open access státusz szerinti megoszlása;
- intézményi megoszlás (ez akkor releváns, ha több intézmény publikációs teljesítményét hasonlítja össze a felhasználó);
- kiadók szerinti megoszlás;
- folyóiratok szerinti megoszlás (a folyóiratcikk típusú publikációk esetében);
- tudományterületek szerinti megoszlás;
- publikációs rekordok.

A Compass+ a kimutatásokat letölthető táblázatok és grafikonok formájában jeleníti meg. A grafikus megjelenítéshez a rendszer oszlop-, kör- és vonaldiagramokat egyaránt alkalmaz. Kör- és oszlopdiagramok esetében egyszerre csak egy év adatait lehet megjeleníteni (7. ábra).

A publikációs kibocsátáson alapuló kimutatások azért lehetnek fontosak a felhasználók számára, mert bár a nyers adatokat más, szintén ingyenes platformon is elérhetik (például az MTMT felületén), a fent felsorolt kimutatásokhoz szélesebb körben a Compass+ mellett csak előfizetési adatbázisokban tudnak hozzáférni – ott is csak az intézmények szűkebb körére vonatkozóan.

A „Megtérülés kimutatás” blokkban a felhasználóknak lehetőségük van költség- és költséghatékonysági adatok lekérdezésére. Az előfizetési költségadatok táblázatos formában vagy grafikonon jeleníthetők meg, éves bontásban, ami lehetőséget biztosít az egyes adatbázisok előfizetési költségében bekövetkezett változások kimutatására, illetve az intézmény teljes, adatbázisok előfizetésére fordított költségadatainak nyomon követésére. Az egységnyi cikk és könyvfejezet letöltésére vonatkozó adatok táblázat és grafikon formájában is megjeleníthetők. A lekérdezés paramétereinek összeállítása során a felhasználó akár több adatbázist is kiválaszthat, így az előfizetett adatbázisok egységnyi letöltésre jutó költségét is összehasonlíthatja (8. ábra).

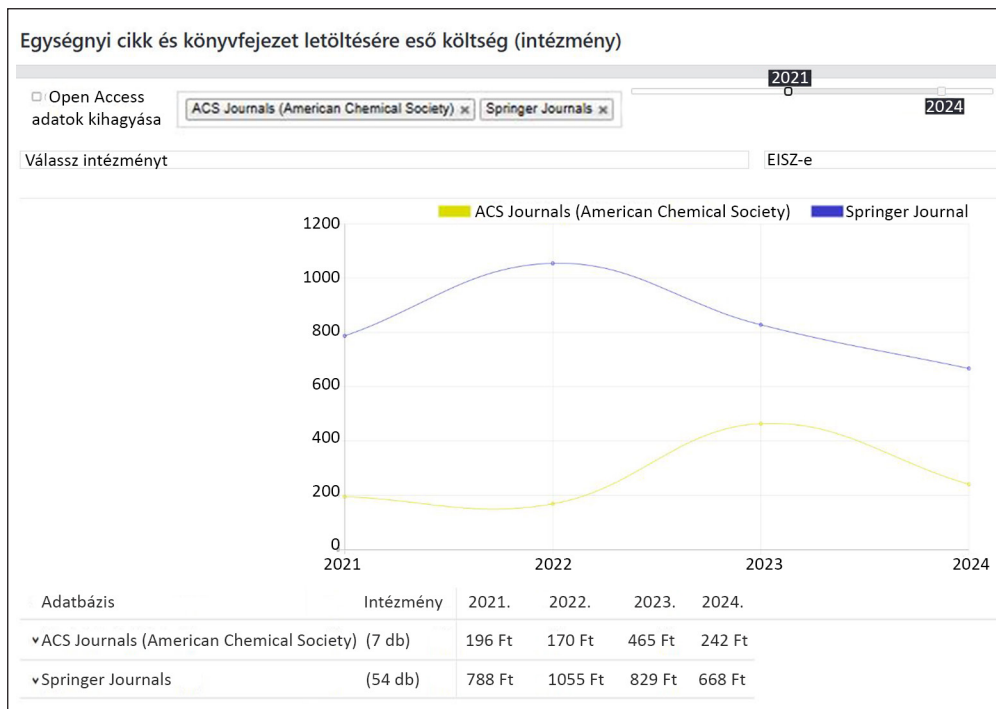

7. ábra. Egy felsőoktatási intézmény 2024-es publikációs kibocsátásának tudományterületi megoszlása az MTMT-adatok alapján

Forrás: <https://admin-compass.mtak.hu/admin>

E-learning

Az „E-learning” modul feladata, hogy gyakorlati útmutatót nyújtson az intézményi felhasználóknak, illetve a Compass+ rendszerével ismerkedőknek. A modul különböző segédanyagok, illetve oktatóvideók felhasználásával ismerteti meg az érdeklődőket a Compass+ rendszerével; az e-learning-tananyagok aprólékosan, lépésről lépésre haladva mutatják be a rendszer felépítését és használatát. A Compass+ fejlesztése során fontos szempont volt, hogy azok is megismerhessék a rendszer felépítését és működését, akik még nem regisztráltak felhasználóként az oldalon, ezért elkészült hat oktatóvideó, melyek egyrészt elérhetőek az „E-learning” modulon keresztül, másrészt viszont a széles nyilvánosság számára is hozzáférhetőek az MTA KIK YouTube-csatornáján („Compass+ e-learning oktatóvideók”).

8. ábra. Fajlagos költségeket ábrázoló kimutatás
 Forrás: <https://admin-compass.mtak.hu/admin>

Közelmúltbeli és jelenlegi fejlesztések

A Compass és a Compass+ dinamikus rendszerként folyamatos fejlesztést igényel. Ezek a fejlesztések egyszerre jelentik a már meglévő rendszer könnyebb felhasználhatóságának elérését, illetve teljesen új funkciók kiépítését. 2022 és 2024 között a fejlesztések fókuszában a Compass+ „Tudományos kibocsátás” modul adatforrásainak MTMT-adatokon alapuló bővítése állt. A három év alatt lezajlott fejlesztésnek köszönhetően a hazai intézmények tudományos kibocsátásának mintegy 95–99%-át becsatornázták a Compass+ rendszerébe, elősegítve, hogy a „Tudományos kibocsátás” modulban mind teljesebb körű kimutatásokat hozhassanak létre a felhasználók.

Emellett 2024-ben a Compass keresőfelületének angol nyelvű, teljes értékű változata is elkészült, mely segítséget nyújt a nem magyar anyanyelvű felhasználók (például külföldi diákok) számára a rendszer használatához. Ez a fejlesztés nem csupán a keresőmező kategóriáinak angol nyelvű változatát, hanem egy rövid angol nyelvű ismertetőt, illetve szintén angol nyelvű keresési segédletet is elérhetővé tett a Compass keresőfelületén.

Folyamatosan zajlik az API-alapú automatikus adatfrissítés bővítése is, mely a Compass+ „Használati statisztika” modul címszintű használati adatainak naprakészen tartásában jelent előrelépést. A fejlesztés eredményeként lehetővé válik mind több szolgáltató/adatbázis esetében a COUNTER-szabványnak megfelelő használati adatok havi rendszerességgű automatikus frissítése, ami kiváltja a féléves gyakoriságú „kézi” adatfeltöltést.

Zajlanak emellett olyan – felhasználók számára láthatatlan – fejlesztések, melyek kevésbé látványosak, ám a rendszer működéséhez elengedhetetlenek. Ilyen volt többek között a 2024–2025-ben végrehajtott Compass-szerver-reintegráció, mely elősegítette a rendszer zavartalan és gyors működését.

Irodalomjegyzék

- „Compass. A Magyarországon elérhető elektronikus tudományos tartalmak keresőfelülete”. *COMPASS* (letöltés 2025. szept. 16.). <https://compass.mtak.hu/>.
- „Compass Bejelentkezés”. *Compass+* (letöltés 2025. szept. 16.). <https://admin-compass.mtak.hu/admin/login>.
- „Compass+ e-learning oktatóvideók”. *YouTube* (letöltés 2025. szept. 16.). https://www.youtube.com/playlist?list=PLR4_bwLcaREIEW7gyHVibx_msjlFUQkVi.
- Dér Ádám (2017). „A COMPASS adatbázis új verziójának fejlesztése”. In: *Networkshop 2017*. [Budapest:] Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökség. <https://web.archive.org/web/20180513232159/http://www.niif.hu/hu>.
- „EISZ Nemzeti Program”. *MTA KIK* (letöltés 2026. márc. 11.). <https://konyvtar.mta.hu>.
- „Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program”. *EISZ* (letöltés 2025. szept. 16.). <https://eisz.mtak.hu/index.php/hu/>.
- Páll Zoltán (2015). „COMPASS. Iránytű az információhoz”. In: *Networkshop 2015*. [Budapest:] Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Intézet. <https://hirlevel.mtak.hu/2014/10/13/compass-iranytu-az-informaciohoz/>.